

Oktavián (Octavianus) Farský

Před 50 lety zemřel v Brně významný lesník a biolog prof. RNDr. Ing. et Ing. Oktavián Farský (24. listopadu 1893 – 16. dubna 1969), jehož práce a osobní statečnost jsou k naší škodě téměř zapomenuty.

Narodil se v myslivně Zámek v nevelké obci Vlkov (dnes Vlkov nad Lesy) poblíž Chlumce nad Cidlinou, a to v tradiční lesnické rodině, dlouhodobě zaměstnané u rodu Kinských. Neobvyklé jméno získal po vlastníkově panství Oktaviánu Josefu Kinském (1813–1896). Je nutno poznamenat, že tradice lesnické služby v rodových liniích byla v té době častá a byla podmíněna tím, že tehdejší lesnické vzdělání bývalo často poskytováno v rodinách, kde se syn vyučil u otce. Lesnické a myslivecké povinnosti personálu v té době zásadním způsobem splývaly. Jeho otec Vilém (narozený v Oboře Kněžičky r. 1850) pocházel z rodu, který strávil v lesnické službě u Kinských déle než 100 let.

Oktavián vystudoval reálné gymnázium v Nymburce, kde r. 1913 maturoval. Zapsal se na Zemědělské inženýrství na Českém vysokém učení technickém (ČVUT) v Praze. Přitom absolvoval prázdninové lesnické praxe. Do jeho života r. 1914 zásadně vstoupila první světová válka. Od r. 1915 působil v neobvyklém vojenském zařazení, a to jako Anbauforstoffizier (lesnický důstojník – pěstitel) v dnes slovinské Ptuj, kde pečoval o 2 500 ha lesa. Po bitvě u Caporetta, kdy rakouská armáda obsadila část severní Itálie v říjnu 1917, byl přemístěn do Sant' Osvolda (dnes součást Udine). Demobilizován byl jako nadporučík péchoty a r. 1920 dokončil studium zemědělského inženýrství.

Souběžně začal studovat lesní inženýrství na Vysoké škole zemědělského a lesního inženýrství při ČVUT, patrně hned v r. 1920, kdy byla založena. Tato studia do-

končil r. 1923 na Lesnické fakultě Vysoké školy zemědělské (VŠZ) v Brně (nyní Mendelova univerzita). Poté pracoval v Moravském zemském výzkumném ústavu zemědělském ve fytopatologické sekci, postupně jako adjunkt, inspektor, vrchní komisař a vrchní zemědělský rada (1923–46). V letech 1927–28 studoval ve francouzském Nancy, kde ukončil studia doktorátem přírodních věd, tento titul mu r. 1936 nostrifikovala Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Podstatné je, že se za francouzských studií věnoval v závěrečné práci analýze potravy dravců a sov.

Poté, co se stal členem redakční rady časopisu Stráž myslivosti, společně s ornitologem Josefem Musílkem r. 1932 vyprovokovali anketu o lovu kání na výrovce. Šlo o způsob lovu dravých a krkavcovitých ptáků na živou návnadu – výra velkého (*Bubo bubo*). Reakce čtenářů publikovala Stráž myslivosti ve třech číslech, stanoviska vyzněla vůči káním přísně a lov na výrovce ve většině podpořila. Sám Farský, patrně pod vlivem publikací, které prostudoval ke své práci ve Francii, se ale dravců, konkrétně obou druhů kání – k. lesní (*Buteo buteo*) a u nás zimující k. rousné (*B. lagopus*), poměrně rezolutně zastal a argumentoval výsledky potravních analýz. K výrovce se vyjádřil o něco rezervovaněji: „Účelností, potřebou a způsobem lovu škodné na výrovce nemíním se podrobně zabývat. Otázka tato jest jednak dostatečně prodebatována, jednak o ní budou asi hodně psáti ti, kdož tohoto způsobu používají, a konečně již při zahájení této ankety bylo řečeno též, jak se třeba dívatí dnes na lov na výrovce. A s tímto názorem může souhlasit každý myslivec. Podotknouti však třeba, že lov na výrovce není vždy jen prostředkem, používaným za účelem zmenšování počtu škodné per-

2

1 Myslivna Zámek ve Vlkově nad Lesy, rodiště O. Farského v tradiční lesnické rodině na panství rodu Kinských. Foto J. Andreska

2 Oktavián Farský (1893–1969). Orig. S. Dyková, z archivu autora

naté, ale že byl i jest zvláštním druhem lovu vůbec a že ho nepoužívají jen myslivci, ale i ornithologové a nejen ornithologové studující skutečně vážně ptačí svět, ale i ornithologičtí sběratelé a tzv. kůžičkáři, kteří účely vědeckými často jen kryjí své snahy ziskové, obchodní, tedy tací bouchalové a újedníci, které však nelze vždy zařadit mezi újedníky myslivecké. Výtky na nešvary páchané na výrovkách nelze tedy adresovat jen do řad myslivců, ale i jinam, neboť, jak aspoň vím, všude je koukol mezi pšenicí. Nesouhlasím s tím, aby lov ptáků byl na výrovce provozován jen pro ten lov sám, tj. aby se stal účelem. Nepokládám však za vhodné zakazovat používání výrovek, nemluvě o tom, že dnes sotva existuje právní norma, podle které by mohl být zakázán lov s výřem. Přimlouval bych se však za to, aby výr byl zásadně co nejpečlivěji chráněn, a proto zakázáno nejen jeho hubení a lovení, ale i vybírání a obchod se živými výry a vycpávání výrů mrtvých, a přestupky zákazu aby byly tak přísně trestány, aby na porušení zákazu přešla každému chuť.“

Nemožnost zákazu výrovky tedy Farský zdůvodnil absencí právní normy, která by takový způsob lovu umožňovala zakázat, čehož si byl zjevně vědom. Sympatie k lovu dravých ptáků ale rozhodně nechoval. Souběžně s Otakarem Kokešem (viz Živa 2018, 5: CXXX–CXXXI) se vyjádřil jednoznačně pro ochranu dravců. Debata o provozování výrovek se následně vlekla dalších 43 let, než byla výrovka definitivně zakázána (podrobnosti najdete v časopise Ptačí svět 2018, 3: 18–19). To ale nic nemění na tom, že Farský byl první, kdo nesmyslnost lovu dravců a sov zdůvodnil poctivou vědeckou argumentací a zjevně navzdory tradici, v níž byl vychován.

Ve výzkumném ústavu Farský pracoval s krátkou přestávkou, kdy v letech 1932–33 působil jako lesmistr pro firmu Baťa ve Zlíně, dlouhých 23 let. Od r. 1939 vedl vědecko-výzkumné práce Ústavu ochrany lesů a myslivosti na Lesnické fakultě VŠZ v Brně. Zabýval se zde otázkou potravy zvěře, k tomu pak výskytem sypavky

a korovnice u borovice a douglasky tiso-
listé (*Pseudotsuga menziesii*). V r. 1945
se na této fakultě habilitoval pro obor ochra-
na lesů a myslivosti. Následně zastával
funkci přednosty uvedeného ústavu.

Farského životopisy obvykle uvádějí, že
musel z fakulty odejít z politických důvo-
dů. Pouze historik Gustav Novotný (1993)
konstatuje existenci dopisu 11 studentů
z prosince 1950, který požadoval Farské-
ho odvolání jako přednášejícího. Celá zá-
ležitost však byla složitější. Postupné pro-
nikání komunistů do všech institucí, které
se odehrávalo v období třetí Československé
republiky (1945–48), postavilo Farského
před zásadní dilema, zda vstoupit do Kom-
unistické strany Československa (KSČ),
nebo nikoli. Jako demokraticky uvažující
občan a katolík vstup do strany odmítl,
jako jediný z tehdejších profesorů brněn-
ské lesnické fakulty.

V tomto období byl projednáván nový
zákon o myslivosti, který předkládal kom-
unistický ministr zemědělství Julius
Đuriš. Zákon byl připravován a projedná-
ván delší dobu, od vzniku Ústavodárné-
ho shromáždění v červnu 1946 až do pro-
sine 1947, kdy byl definitivně schválen.
Farský jako profesor myslivosti se debatě
o novém zákonu zřejmě nevyhýbal a pat-
ně ho i kritizoval z konzervativních pozic
(jeho konkrétní článek, který by toto sta-
novisko dokládal, se ale prozatím nepo-
dařilo dohledat). Každopádně jeho postoj
vzbudil nelibost a hněv komunistů, kteří
mu ho po únoru 1948 vyčítali a zapsali do
kádrových materiálů.

V akademickém roce 1947–48 zastával
Farský funkci děkana fakulty. V době úno-
rového puče se dostal do konfliktu s usta-
veným akčním výborem Národní fronty
(NF), a to tak, že z titulu zastávané funkce
odmítl samozvanému výboru vydat kádro-
vé materiály studentů. Tak se jeho konflikt
s komunisty změnil na otevřený. Dne 15.
září 1948 využil akční výbor svých kompe-
tencí získaných zákonem 213 z 21. července,
který vyšel ve Sbírce zákonů 8. srpna
a Farského zbavil možnosti hlasovat v orgá-
nech VŠZ, a zároveň mu v dopise, který
toto konstatuje, vyslovil poslední důtkli-
vou výstrahu. O týden později byl přípi-
sem zbaven funkce proděkana, kterou měl
zastávat v akademickém roce 1948–49.

Poslední dějství se odehrálo o dva roky
později. Oktavián Farský stále přednášel
myslivost. Počátkem prosince 1950, kon-
krétně 4. prosince, si 11 posluchačů písem-
ně stěžovalo Rektorské radě VŠZ na Farské-
ho přednášky. Váhu stížnosti umocňovalo
sdělení, že stěžující jsou absolventy dělnic-
kých kurzů. Dne 8. prosince 1950 zasedly
dvě schůze, dopoledne Ústavu ochrany
lesů a myslivosti, odpoledne celofakultní.
Obě doporučily Farskému výuku znemož-
nit. Dalšího dne mu odeslal rektor úřední
přípis, kterým požádal, aby se zdržel vý-
uky a připravil svou místnost k předání.

Popsaný dopis znamenal v prosinci 1950
téměř jistý vyhazov, Farský skutečně vý-
uku ukončil, stále však zůstal zaměst-
nancem fakulty a jako formu odporu zvolil
aktivní rezistenci. Proti postupu se stateč-
ně odvolal. Poté byl 15. února 1951 písemně

vykázán z Ústavu ochrany lesa a mysliv-
osti, a tím jeho učitelská kariéra skončila.

Pro pochopení dobové atmosféry v Brně
podotkneme, že v říjnu 1950 byl zatčen
krajský tajemník brněnské organizace KSČ
Otto Šling (v únoru 1948 předseda akční-
ho výboru NF v Brněnském kraji; posléze
jeden z obžalovaných v procesu s Rudol-
fem Slánským, v r. 1952 byl popraven).
Následně byla vyšetřována a zatčena Šlin-
govi blízká tajemnice Ústředního výboru
KSČ Marie Švermová, zatčení byli Gustáv
Husák a Vladimír Novomeský. To s Far-
ským nemělo přímo nic společného, ve
společnosti však obecně vládli strach.

Oktavián Farský nastalý problém vyřešil
odchodem do invalidního důchodu. Uplat-
nění získal záhy poté na Slovensku, v Ban-
ské Štiavnici, kde byl ve Výzkumném ústa-
vu lesnickém pověřen studiem chorob
a škůdců dunajských lužních lesů v regio-
nu Gabčíkova. Zároveň zpracovával dosa-
vadní výsledky své badatelské činnosti,
věnované zejména potravě zvěře a lesnické
entomologii.

Publikoval celkem na 250 původních
prací. Množství výsledků ale uveřejnit ne-
stihl a nemohl. Stigma člověka, který pro-
žil konflikt s totalitním režimem, ho do-
provázelo do konce života, a nepochybně
mu komplikovalo publikační činnost. Po
50 letech od úmrtí a 70 letech nuceného
zapomenutí si Oktavián Farský zaslouží
alespoň tuto malou vzpomínku jako dobrý
člověk a dobrý biolog.

Použitá literatura uvedena na webu Živý.

Jarmila Kubíková

Bohemia centralis 34

V r. 2018 vyšlo další číslo sborníku *Bohemia
centralis*. Tuto publikaci vydává Agentura
ochrany přírody a krajiny České republiky,
pracoviště pro Střední Čechy, a věnuje
se všem aspektům přírody v rámci sledo-
vaného území. Svazek 34 je zaměřen na
pohoří Brdy. O tomto pohoří a chráněné
krajinné oblasti Brdy bylo v posledních le-
tech po otevření vojenského prostoru napsá-
no několik popularizačních knih, sborník
je však jiného charakteru. Po zpřístupnění
dlouhá léta zakázaného území specialisté
nejrůznějších přírodovědných oborů zpra-
covali aktuální vědecké studie a založili
tak dokumenty, které budou velmi cenným
materiálem pro budoucí monitorování sta-
vu bioty ve zkoumaném území. Všechny
příspěvky jsou recenzovány, většinou dvě-
ma odborníky.

Nejlepší představu o náplni sborníku dá
stručný nástin obsahu. Úvodní článek po-
jednává o geomorfologii Středních Brd,
o utváření této oblasti v závislosti na hor-
ninách a jejich zvětrávání. Další dva člán-
ky se věnují krajinnému pokryvu oblasti
v závislosti na osídlení a využití krajiny
během fungování vojenského újezdu. Te-
koucimi a stojatými vodami, jejich chemis-
mem a možnostmi retence se zabývají rov-

něž dva příspěvky. Následuje série 7 studií
o bezobratlých – žížalovití, pavouci, seká-
či, štírci, stonožky a mnohonožky, sucho-
zemští stejnonožci, raci. Pak jsou tématem
obratlovci – ryby, obojživelníci a plazi,
drobní savci nelesních biotopů, savci cent-
rální části Brd, netopýři okolí vodních
nádrží, ptáci v přírodě blízkých porostech,
ptáci dopadových ploch, monitoring sov,
revize možného výskytu sokola stěhovavé-
ho. Všechny studie mají bohatý dokladový
materiál, mapy, tabulky, řádně citovanou
bibliografii. Jejich zpracování se zúčast-
nilo 42 odborníků z řady výzkumných
pracovišť – z vědeckých ústavů Akademie
věd ČR v Praze a v Českých Budějovicích,
z Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro
krajinu a okrasné zahradnictví v Brně, Pří-
rodovědecké fakulty Univerzity Karlovy,
ústavu zoologie Agronomické fakulty Men-
delovy univerzity v Brně. Zastoupeny byly
i Sweco Hydromed v Praze, Muzeum Vy-
sočiny Jihlava, Hornické muzeum Příbram,
Pedagogická fakulta Západočeské univer-
zity v Plzni, Česká zemědělská univerzita
v Praze, Agentura ochrany přírody a kraji-
ny ČR, Národní muzeum a též několik sa-
mostatných přírodovědců. Sborník je do-
plněn barevnou fotsdokumentací v příloze.

Bohemia centralis

34

Praha 2018

Výzkum v CHKO Brdy pokračuje dále,
v redakci jsou připraveny studie botanické
a entomologické, které budou uveřejněny
v dalším čísle sborníku v r. 2019. Dále
jsou připraveny k tisku dvě čísla sborníku
Natura pragensis o přírodě Prahy. O těch-
to publikacích budeme v Živě průběžně
informovat.

**Sborník je neprodejný, k osobnímu
vyzvednutí nebo na objednávku
(za cenu balného a poštovného)
v knihovně ústředí Agentury ochrany
přírody a krajiny ČR,
Kaplanova 1931/1, Praha 11 – Chodov.**